

Študijná príručka: Sídla na Slovensku

Táto študijná príručka je navrhnutá na overenie a prehĺbenie vedomostí o sídlach na Slovensku na základe poskytnutých materiálov. Obsahuje testové otázky s krátkou odpoveďou, námety na esej a komplexný slovník kľúčových pojmov.

Test s krátkymi odpoveďami

Odpovedzte na nasledujúce otázky v rozsahu 2 – 3 viet na základe informácií z poskytnutého textu.

1. Aké sú hlavné charakteristické znaky mestských obcí na Slovensku?
2. Vysvetlite pojmy urbanizácia a suburbanizácia a opíšte, ako sa prejavujú na Slovensku.
3. Uvedte tri hlavné spôsoby vzniku miest na Slovensku v stredoveku a ku každému priradte príklady.
4. Ktoré dve slovenské mestá sa označujú ako veľkomestá a koľko ďalších miest má viac ako 50 000 obyvateľov?
5. Čo sú to roztratené sídla a aké sú ich regionálne názvy na Slovensku?
6. Aký je demografický a urbanistický vývoj Bratislavy v posledných desaťročiach?
7. Porovnajte polyfunkčné a monofunkčné mestá a uvedte príklady monofunkčných miest.
8. Ktoré historické prvenstvá držia mestá Nitra a Trnava?
9. Ktoré tri obce boli v texte uvedené ako najmladšie mestá na Slovensku?
10. Aké typy mestských štvrtí zvyčajne tvoria slovenské mestá?

Kľúč správnych odpovedí

1. **Aké sú hlavné charakteristické znaky mestských obcí na Slovensku?** Pre mestské obce je charakteristické koncentrovanie výrobných a nevýrobných činností, výšková zástavba a vyššia hustota obyvateľstva. Majú tiež lepšiu dopravnú infraštruktúru a vybavenosť službami. V mestských obciach žije 53 % obyvateľstva Slovenska.
2. **Vysvetlite pojmy urbanizácia a suburbanizácia a opíšte, ako sa prejavujú na Slovensku.** Urbanizácia je proces sústreďovania života do veľkých miest na úkor vidieka, čo súvisí s rastom hustoty obyvateľstva a zlepšovaním služieb. Naopak, suburbanizácia je typický jav posledného obdobia, keď sa ľudia z miest sťahujú do vidieckych obcí v ich okolí za čistejším prostredím a nižšími nákladmi na bývanie.
3. **Uvedte tri hlavné spôsoby vzniku miest na Slovensku v stredoveku a ku každému priradte príklady.** Väčšina slovenských miest vznikla v stredoveku. Niektoré vznikli v podhradí stoličných hradov (napr. Bratislava, Trenčín), iné na križovatkách obchodných ciest (napr. Trnava, Košice). Tretia skupina vznikla vďaka rozvoju baníctva a ťažbe drahých kovov (napr. Banská Bystrica, Banská Štiavnica).
4. **Ktoré dve slovenské mestá sa označujú ako veľkomestá a koľko ďalších miest má viac ako 50 000 obyvateľov?** Za veľkomestá, teda mestá s počtom obyvateľov presahujúcim 100 000, sa označujú Bratislava a Košice. Okrem nich má na Slovensku ďalších sedem miest viac ako 50 000 obyvateľov: Prešov, Žilina, Nitra, Banská Bystrica, Trnava, Trenčín a Martin.
5. **Čo sú to roztratené sídla a aké sú ich regionálne názvy na Slovensku?** Roztratené sídla (samoty) sú osamotené skupiny niekoľkých obytných a hospodárskych budov, prevažne v horských oblastiach. V Bielych Karpatoch a Myjavskej pahorkatine sa nazývajú *kopanice*, v oblasti Detvy a Hriňovej *lazy*, na Orave *rale* a v okolí Novej Bane *štále*.
6. **Aký je demografický a urbanistický vývoj Bratislavy v posledných desaťročiach?** Bratislava si posledných 20 rokov udržuje trend zvyšovania počtu obyvateľov, ktorý podľa posledného sčítania presiahol 475 000. V posledných desaťročiach sa v meste začalo s výstavbou výškových budov, čím sa vzhľadovo priblížilo k iným veľkomestám.

7. **Porovnajete polyfunkčné a monofunkčné mestá a uvedte príklady monofunkčných miest.** Polyfunkčné mestá zabezpečujú pre obyvateľov množstvo služieb a hospodárskych aktivít a patrí sem väčšina slovenských miest. Monofunkčné mestá majú jednu dominantnú funkciu, napríklad kúpeľnú (Trenčianske Teplice), obytnú (Nová Dubnica) alebo dopravnú (Čierna nad Tisou).

8. **Ktoré historické prvenstvá držia mestá Nitra a Trnava?** Nitra je podľa historických prameňov najstaršou a najvýznamnejšou obcou Slovenska, spomína sa už v 1. polovici 9. storočia. Trnava je zase prvým písomne doloženým mestom s mestskými privilégiami (udelenými v roku 1238) na Slovensku.

9. **Ktoré tri obce boli v texte uvedené ako najmladšie mestá na Slovensku?** Ako najmladšie mestá boli uvedené Nesvady (štatút mesta od 1. 1. 2020), Turany (štatút mesta od roku 2016) a Gabčíkovo (štatút mesta tiež od roku 2016).

10. **Aké typy mestských štvrtí zvyčajne tvoria slovenské mestá?** Mestá na Slovensku sú tvorené mestskými štvrťami. Väčšina má historické jadrá s najstaršími budovami, obytné časti tvorené sídliskami alebo domovou výstavbou, obchodné časti s obchodnými centrami a priemyselné štvrte.

Námety na eseje

1. Podrobne rozpracujte a porovnajete procesy urbanizácie, suburbanizácie a reurbanizácie na Slovensku. Na základe textu analyzujte ich príčiny, charakteristiky a dôsledky na zmenu sídelnej štruktúry a životného štýlu obyvateľstva.

2. Analyzujte rozdiely medzi mestskými a vidieckymi obcami na Slovensku. Zamerajte sa na demografické ukazovatele (na základe tabuliek), funkcie, typ zástavby, historický vývoj a súčasné trendy, ako je napríklad využívanie vidieckych obcí na rekreáciu.

3. Opíšte historický vývoj slovenských miest od stredoveku až po obdobie po druhej svetovej vojne. Uvedte príklady miest, ktoré vznikli v jednotlivých obdobiach, a vysvetlite faktory, ktoré podmienili ich vznik a rozvoj (napr. strategická poloha, obchod, baníctvo, priemysel).

4. Charakterizujte fenomén roztratených sídel na Slovensku. Vysvetlite, čo sú to samoty, kde sa typicky vyskytujú a uvedte všetky štyri regionálne názvy spomenuté v texte spolu s ich geografickým umiestnením.

5. Na základe poskytnutých údajov v tabuľkách a sprievodnom texte analyzujte demografické trendy v 10 najľudnatejších mestských a vidieckych obciach Slovenska v roku 2021. Zamerajte sa na špecifické trendy spomenuté v súvislosti s Bratislavou a Košicami.

Slovník pojmov

Pojem	Definícia
Dezurbanizácia	Obmedzovanie veľkomiest výstavbou menších sídelných centier, tzv. satelitných miest.
Dopravná infraštruktúra	Súbor ciest, železníc, cyklotrás, sieťového a telekomunikačného napojenia.

Kopanice	Regionálny názov pre roztratené sídla (samoty) v oblasti Bielych Karpát, Javorníkov a Myjavskej pahorkatiny.
Lazy	Regionálny názov pre roztratené sídla, najmä v oblasti Detvy a Hriňovej.
Mestské pamiatkové rezervácie	Mestá so starými historickými jadrami a významnými historickými pamiatkami, ktoré majú vysokú kultúrnu hodnotu.
Monofunkčné mestá	Mestá, ktoré majú jednu dominantnú funkciu, napríklad kúpeľnú, obytnú alebo dopravnú.
Pamiatkové rezervácie ľudového staviteľstva	Oblasti s významnou kultúrnou hodnotou zamerané na ochranu tradičnej ľudovej architektúry.
Pamiatkové rezervácie technických diel	Oblasti chrániace významné technické diela; ako príklad sú uvedené Štiavnické Bane.
Polyfunkčné mestá	Mestá, ktoré zabezpečujú pre svojich obyvateľov a okolie množstvo rôznych služieb a hospodárskych aktivít.
Rale	Regionálny názov pre roztratené sídla vyskytujúce sa na Orave.
Reurbanizácia	Proces, pri ktorom dochádza k obnove obytných funkcií v centrách miest alebo k zmenám funkcie niektorých zón (napr. z priemyselných na obchodné).
Suburbanizácia	Proces sťahovania mestského obyvateľstva do vidieckych obcí v okolí miest.

Štále	Regionálny názov pre roztratené sídla v okolí Novej Bane.
Urbanizácia	Proces sústreďovania hospodárskeho a kultúrneho života do veľkých miest na úkor vidieka.